

групової, фронтальної), задають спосіб взаємодії учасників навчально-ігрової діяльності. Одні ігри передбачають обов'язкову взаємодію між учасниками, перед якими стоять однакові або однотипні ігрові задачі. До цієї ж групи входять і правила, що визначають спосіб контролю й оцінювання дій учасників дидактичної гри. Так, результати гри чи окремих її циклів може оцінювати журі (група учнів разом з учителем або без нього). У деяких випадках контролюючу й оцінюючу функції здійснює сама ігрова модель (автоматична оцінка результатів)» [3, с. 93].

Відповідно і до цих правил визначаються типи ігор. Якщо головну роль відіграють операційні правила, то це **комбінаторні ігри**.

Якщо процесуальні – це **ймовірнісні ігри**, прикладом яких є різноманітні вікторини. Вони застосовуються під час вивчення будь-якого навчального предмета. «Подібні ігри важливі передусім як засіб формування логічного мислення учнів. В умовах дефіциту часу школярі повинні проаналізувати запропонований термін і виділити властивості, за якими його можна віднести до того чи іншого родового поняття. Ігрова форма, високий темп гри, почуття ритму стимулюють пізнавальну активність школярів. За 1,5-2 хвилини у гру вводять до 40 термінів. При цьому кожний учень уважно стежить за відповідями товаришів, аналізує кожний запропонований термін і таким чином, очікуючи на свою чергу відповідати, набуває необхідний для участі у грі пізнавальний досвід» [3, с. 97].

Якщо організаційно-управлінські правила, то це **стратегічні ігри**. «Примітною особливістю рольової гри, що значною мірою обумовлює її дидактичний потенціал, є узагальненість ігрової дії. Це, а також відсутність однозначної ілюстративності дій збуджує уяву учнів, відкриває можливості для імпровізації, стимулюючи реконструктивний і творчий підходи до розв'язання навчально-ігрових задач, і у свою чергу дає змогу варіювати організаційну структуру гри, бо допускає виконання однієї ролі групою учнів або, навпаки, виконання одним учнем декількох рольових функцій одночасно. У навчальний процес рольова гра може бути включена різними способами. Нерідко практикують рольову гру на декількох заняттях підряд, наприклад під час вивчення цілої теми (наскрізна гра). Можливі випадки епізодичного її застосування. Така (пульсуюча) гра може, наприклад, завершити вивчення теми, узагальнити вивчений матеріал, систематизувати знання учнів і одночасно підвести їх до проблем, що вимагають нових знань і способів дії, якими учні ще не володіють. Створивши таким чином мотив діяльності учнів, рольова гра надає місце іншим формам навчання. Але через декілька занять, коли вивчення теми підійде до завершення, рольова гра застосовується знову для реалізації своєї стимулюючої функції і т. д.» [3, с. 96-97].

Якщо головну роль відіграють організаційно-управлінські і процесуальні правила, то це **ситуаційно-рольові ігри**. У процесі гри можна передбачити зміну ігрових циклів, ситуації, в які потрапляють учасники таких ігор складають основу ігрової моделі. Цікаво, що цим іграм притаманні одночасно ознаки рольової гри й вікторини. Вони «особливо ефективні під час закріплення й застосування знань, формування логічних вмій і навичок» [3, с.99].

Якщо присутні всі три групи правил, то це **імітаційні ігри**, застосування яких ефективно при вивченні нового матеріалу. Найважливіша їхня особливість – «поряд з дидактичного моделлю процесу навчання, що лежить в основі всіх типів дидактичних ігор, а також рольовою поведінкою учасників, притаманною рольовим і ситуаційно-рольовим дидактичним іграм, для імітаційних ігор обов'язковою є імітаційна модель відтвореної у грі ділянки людської практики» [3, с. 100].

Таким чином, можна виділити кілька видів дидактичних ігор (комбінаторні, ймовірнісні, стратегічні, ситуаційно-рольові, імітаційні). Це доволі складний, але водночас і цікавий метод навчання та стимулювання, який варто застосовувати кожному педагогу, щоб його фахова діяльність була щонайпродуктивнішою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гра – справа серйозна / Упор. В. Зоц. – К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. – 128 с.
2. Пидкасистый П. И., Хайдаров Ж. С. Технология игры в обучении и развитии: Учебное пособие. – М.: МПУ, 1996. – 272 с
3. Форми навчання в школі: Кн. Для вчителя // Ю. І. Мальований, В. Є. Римаренко, Л. П. Вороніна та ін.; За ред. Ю. І. Мальованого. – К.: Освіта, 1992. – 160с.

Рейтор О.

Науковий керівник – Сеньовська Н. Л.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Великий український педагог К. Ушинський про любов до своєї Батьківщини говорив наступне: «Візьміть, наприклад, будь-якого швейцарця: він пише рідною мовою, абсолютно правильно говорить своєю і чітко, порозмовляйте з ним про Швейцарію, і він здивує твердим і надзвичайно детальним знанням своєї Вітчизни. Він не тільки відмінно знає її міста і містечка, її ріки, джерельця, її гори і підгір'я, фауну і флору, а й навіть більш-менш відомі руїни і пов'язані з ними легенди. Те ж саме помітите ви і в маленьких німців, англійців, а ще більше в американців» [5, с. 187].

Це написано 135 років назад, але для України по-особливому актуально сьогодні.

На сучасному етапі української держави важливого значення набуває формування почуття патріотизму, національної самосвідомості учнівської молоді як запоруки її активної участі в соціально-економічній та політичній діяльності. Тому навчально-виховний процес у загальноосвітній школі необхідно вибудовувати таким чином, щоб

пробудити в учнів національні почуття, виховувати в них повагу і любов до свого народу, до його вікових моральних та духовних здобутків, а також самоповагу й гордість за свою Батьківщину, і на цій основі формувати суспільно значущі особистісні риси громадянина України: національну свідомість, духовність, трудову активність, морально-етичну, фізичну, екологічну і правову культуру.

Мета статті – охарактеризувати патріотичне виховання школярів засобами української мови та літератури.

Нашій державі потрібні люди, які були б передусім національно свідомими, тобто які могли б ідентифікувати себе з нацією, вірили в її духовні сили, її майбутнє, гордилися минулим, традицією, історією, звичаями, символами, видатними людьми, своєю приналежністю до цієї нації, відчували відповідальність за її долю, були готовими працювати для свого народу, ставити інтереси нації вище особистих, захищати свою Батьківщину та були готовими при потребі для самопожертви в ім'я нації і держави.

Формування цих якостей особистості – це мета національного і патріотичного виховання.

Г. Ващенко вважав [1, с. 106], що треба виховувати молодь так, щоб вона могла захищати права свого народу і здатна була віддати в боротьбі за них своє життя. Але виховуючи у молоді патріотизм, здорову національну гордість, свідомість своєї національної гідності, ні в якому разі не можна виховувати в неї безглузду пиху й презирство до інших народів лише на тій підставі, що вони не українці. Потрібно вчити дітей цінувати культуру, традиції, обряди, мову інших народів, завжди пам'ятаючи, що ти – українець, що твоя земля найкраща і єдина. Завжди пам'ятати слова Т. Г. Шевченка: «Чужому научайтесь і свого не цурайтесь».

В. Сухомлинський [4, с. 589] зазначав, що в руках педагога слово є могутнім виховним засобом, яке здатне піднести, звеличити людину в її власних очах, утвердити її патріотичну свідомість і громадянську гідність, на все життя відкрити в її серці невичерпні й вічні джерела любові до своїх предків.

«Саме це і є основним завданням вчителя, а особливо педагога гуманітарного спрямування, адже саме філолог закладає ґрунт для формування національно свідомого громадянина, який вміє користуватися скарбами рідної мови, створювати монологічні тексти, в тому числі дискусійного характеру, діалоги, усні виступи, при цьому виявляючи грамотність і логічність. Завдання виконується завдяки урокам розвитку зв'язного мовлення, написанню творів різної проблематики і стилістики, а також позаурочна робота, що включає в себе різноманітні факультативи і гуртки та виховні позакласні заходи» – вважають автори методичного посібника «Система виховання національної свідомості учнів загальноосвітньої школи» за ред. Д.О. Тхоржевського [3, с.22]. Так, в школах проводяться тижні української мови та літератури, святкування Дня української писемності чи Міжнародного дня рідної мови, Шевченківські тижні Щорічно проходять олімпіади з української мови та літератури, Міжнародний конкурс знавців української мови ім. П. Яцика та Всеукраїнський мовно-літературний конкурс ім. Т. Шевченка. Усе це прискорює розвиток і виховання гідного громадянина української держави і допомагає вчителю донести істину, яку висловив І. Огієнко: «Поки живе мова – житиме й народ, як національність»

А українська література має ще більший потенціал для формування патріотизму та національної свідомості. Л. Зайчук та Н. Видолоб у своєму науково-методичному посібнику зазначають, що уже пам'ятки Київської держави – літописи, «Повчання дітям» Володимира Мономаха, ораторсько-учительська проза і «Слово о полку Ігоревім» - наснажені гордістю їх авторів за рідну землю, яку і треба ставити в приклад учням. Ідея відродження державності, поетизація національно-визвольних змагань проймає усю народну творчість XV – XVII століть [2, с. 92].

Важко не оцінити силу творів Тараса Григоровича Шевченка у вихованні дітей, а особливо – у патріотичному вихованні, адже саме він є символом прагнення свободи й незалежності української землі. З поезії Кобзаря заговорив своєю мелодійною та величною мовою великий народ. Полум'яні вірші поета стали для його сучасників і майбутніх поколінь не лише художнім, а і політичним орієнтиром.

Вивчаючи творчість українських поетів будь-якого періоду, не можемо оминати віршів патріотичного напрямку: П. Тичина і В. Сосюра, О. Олесь і М. Вороний, В. Симоненко і Л. Костенко – усі вони переймалися долею Батьківщини, воліли бачити її вільною й незалежною. А трагічний життєвий і творчий шлях В. Стуса – це взірєць того, як можна і треба любити свою рідну землю. Отже, образ Батьківщини найбільше згуртовує народ, націю, є важливим фактором формування міцних патріотичних почуттів і прагнень, громадської свідомості.

В основу системи патріотичного виховання на уроках української літератури потрібно покласти правдиве слово про свій народ, його споконвічне прагнення розбудувати українську державу. Творчі зусилля кожного викладача мають бути спрямовані на те, щоб підвищити виховний рівень сучасного уроку та його творчий потенціал, створити оптимальні можливості для розвитку самостійного творчого мислення учнів, активізації їхньої пізнавальної діяльності, формування патріотичних почуттів під час вивчення літератури. Тому національно-патріотичне виховання має здійснюватися на основі проблемного вивчення текстів, їх системності, де домінантою є настанови до національного відродження.

Отже, учні, а це – майбутнє нації, здатні осмислити роль і значення мистецтва, внесок кожного з письменників у національну та світову скарбницю літератури і культури. Сьогодні досягають такого рівня інтелектуального і духовного розвитку, який дає змогу розв'язати складні моральні проблеми, дати оцінку суспільним і життєвим явищам. І на учителях-філологах лежить відповідальність за це, адже вони величким українським словом закладають жаринки патріотичності, що з часом лише розгоряються в душах учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру: підручник для. – К.: Вид-во «Школяр», 1999. – 385 с.
2. Зайчук Л.П., Видолоб Н.О. Формування національної свідомості учнів на уроках української літератури. Науково-методичний посібник. – К.: Видавництво «КММ», 2007. – 136 с.

3. Система виховання національної свідомості учнів загальноосвітньої школи / за ред. Д.О. Тхоржевського. – К., 1999. – 296 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. - К.: Рад. шк., 1976. – Т. 3. – 670 с.
5. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : у 2-х т. / К. Д. Ушинський. – К., 1983. – Т. 1. – 488 с.

Рудак О.

Науковий керівник – Сеньовська Н. Л.

НОВІ ТИПИ УРОКІВ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Нововведення, або інновації, характерні для будь-якої професійної діяльності людини тому, природно, стають предметом вивчення, аналізу та впровадження. Педагогічні інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих колективів. Цей процес не може бути стихійним, він потребує управління.

В. О. Сластьонін пише: «Поняття «інновація» означає нововведення, новизну, зміну; інновація як засіб і процес припускає введення чого-небудь нового. Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, методичні форми навчання, організацію спільної діяльності вчителя і учня» [1, с. 13].

Останнім часом інтерес школярів до навчання різко впав, чому деякою мірою сприяли застарілі форми організації. Пошук інновацій у формах навчання призвів до появи так званих нестандартних уроків.

Мета статті – охарактеризувати інноваційні типи уроків, що їх може застосувати сучасний педагог у своїй фаховій діяльності.

Урок-суд передбачає створення ситуацій, в яких відбувається обговорення двох протилежних думок щодо питання, яке вивчається. Учні вчать формулювати та захищати свою точку зору, аргументувати свою думку. Такий підхід сприяє розвитку критичності мислення.

Урок-новела являє собою невелику розповідь на певну тему, яка відзначається чіткістю сюжету та відсутністю описовості, небуденністю події. Головна мета таких уроків – розширення кругозору учнів, оскільки матеріал, що пропонується на них, часто «виходить за межі» програми.

Урок-залік пов'язаний з перевіркою наявних в учнів знань з певної теми. Як правило, учням заздалегідь пропонуються питання, за якими вони готуються відповідати (відповіді можна подавати як в усній, так і письмовій формі). Такі уроки сприяють розвитку механічного та смислового запам'ятовування, якості мислення (глибина, широта, самостійність тощо), мовлення.

Урок-огляд знань так само, як і урок-залік, спрямований на перевірку наявних в учнів знань, але в цьому випадку учні самостійно готують матеріал з певної теми, демонструючи не лише теоретичні знання, але й уміння використовувати ці знання на практиці. Можливе об'єднання учнів у групи. Тоді завдання формулюється для всієї групи, а відповідає за роботу групи відповідальний. Виконання завдань вимагає від учнів критичності та гнучкості мислення, уяви.

Урок-брейн-ринг передбачає перевірку знань учнів у нетрадиційній формі. Так, замість традиційного індивідуального опитування учні об'єднуються в групи та готують питання одне для одного. Це можна зробити в нетрадиційній формі, прочитавши уривок з відповідного літературного твору та поставивши до нього запитання. Психологічна цінність таких уроків полягає в тому, що використовується групова робота. Аналізуючи виконання завдань у груповій формі, можна виокремити такі особливості: бажання учнів обмінюватись інформацією, позитивна емоційність під час виконання всіх завдань, взаємодопомога під час обговорення, поява в деяких учнів орієнтації на підлітків, прагнення самоствердитись.

Урок-конференція є зборами, наradoю представників різних спеціальностей для обговорення певних проблем. Така форма уроку вимагає використання сукупності різних методичних приймів і засобів навчання. При цьому (і це найголовніше) школярі є не пасивними спостерігачами, а активними учасниками перебігу подій. Участь у подібних іграх передбачає активну розумову діяльність, а також активізацію наявних знань і самостійності учня [1, с. 8].

Урок-КВК насамперед сприяє формуванню самостійності мислення, стимулює розвиток творчих здібностей, а також розширює кругозір.

Урок-розслідування передбачає збирання учнями конкретних фактів, що характеризують стан певної проблеми. Найчастіше такі уроки пов'язані з екологічними проблемами, оскільки в засобах масової інформації та літературі наводиться достатньо фактів, що демонструють загрозу природі через результати людської діяльності. Цінність цього виду уроку полягає в тому, що у школярів формуються навички самостійної роботи з літературою, а також розвиваються мовленнєві здібності, вміння чітко викладати свої думки.

Урок-подорож має задовольняти вимоги, що висуваються до ігор-подорожей: пересування гравців у просторі; оформлення території відповідно до змісту гри; повідомлення учням пізнавальної інформації у захоплюючій формі; чітке формулювання завдань на кожній зупинці впродовж гри; вироблення шкали оцінювання виконання гравцями завдань; оформлення карти-схеми, на якій позначено маршрут учасників гри. Такі уроки сприяють розвитку спостережливості та уваги школярів, розширенню їх кругозору [2, с. 10].

Урок-екскурсія передбачає, що урок буде проведено поза школою, учні для ознайомлення з об'єктом, який вивчається, вийдуть на природу, виробництво, до музею і т. ін. Головна мета цих уроків – спостереження учнями предметів, явищ, процесів, які вивчаються, та вміння використовувати теоретичні знання на практичних прикладах, що супроводжується поясненнями вчителя або екскурсовода. Головна психологічна особливість таких уроків – посилення сприйняття того матеріалу, який в інших умовах